



חזרה מפעילות מבצעית בשבת

יד הגויים תקיפה והיו מפחדים לשבות במקום שהצילו, הרי אלו חוזרים בשבת למקומם ובכלי זיינם.

ובמשנה ברורה ביאר:

משנה ברורה שם ס"ק ח:

יד הגויים תקיפה - אף שהצילו הישראל בפעם זה, אבל יד העובדי גילולים תקיפה ומפחדים לשבות בשדה (הרי אלו חוזרים בשבת למקומם ובכלי זיינם).

בכלי זיינם - וזה מותר אף כשיד ישראל תקיפה, דאם היה מקומם בתוך אלפים מותר לחזור בכלי זיינם, דאם יסלקו הכלי זיין מהם יש לירא שמא ירדפו האויבים אחריהם.

❖ באר מהם שני האיסורים שהותרו ליוצאים להציל?

❖ חווה דעתך, האם ליוצאים להציל הותרו כל איסורי דרבנן או רק איסורים מסוימים? האם הותרו גם איסורי תורה?

ב. חזרה הכרוכה באיסורי דרבנן

האחרונים נחלקו בגבולות היתר החזרה בשבת ליוצאים להציל. דעת הגרצ"פ פראנק שלא הותרו אלא האיסורים (מדרבנן) המפורשים בגמרא:

שו"ת הר צבי חלק ב סימן י':

גם באיסור דרבנן אנו לא אומרים מעצמינו התירו סופם משום תחילתן, אלא במקום שמצינו במשנה ובגמרא. ואם אמנם מצינו במשנה שהקילו חז"ל לחכמה (מילדת) הבאה לילד ולהבא להציל מפני הדליקה, אבל הקולא שם היא רק לענין שיש להם דין כאנשי העיר להיות להם אלפיים אמה לכל רוח, אבל לא התירו להם לחזור לבתיהם.

❖ מהי הסיבה שהתירו דווקא יציאה מארבע אמות ולא שאר

איסורי דרבנן, לדעת הגרצ"פ פראנק?

לעומת זאת, הגרש"ז אויערבך דן באופן החזרה של היוצאים להציל למקומם, והסיק שאף שלא הותרו איסורי תורה ליוצאים להציל, אולם איסורי דרבנן הותרו ללא הגבלה:

מנחת שלמה חלק א סימן ח:

נראה גם מפשטות דברי השולחן ערוך, שכתב שם שכל היוצאים להציל חוזרים בכלי זיינם למקומם, דהוא הדין נמי דשרי אפילו בנצחו ישראל לקחת עמם כלי זיינם תוך אלפיים אמה **אפילו דרך רשות הרבים**... אף שלא התירו להם חכמים יותר מאלפים אמה, מכל מקום **יש היתר מיוחד לכלי זיין** לבל יניחו אותם מידם, ואם הם רוצים לחזור למקומם הרי הם צריכים ליקח עמם גם את כלי זיינם אפילו ברשות הרבים... נראה שצריכים לדחוק קצת ולומר דכיון שכל אלה שבאו להציל בלי כלי זיין הרי יש להם אלפים אמה לכל רוח ויכולים שפיר לחזור לבתיהם, ולכן ראו חכמים צורך שלא להוציא מהכלל את אלה שבאו להציל גם בכלי זיינם ולהחמיר עליהם להשאר במקומם כל השבת ולסבול יותר מאחרים ולפיכך אמרין שגם הם מותרים לחזור למקומם... **לא מצינן שהתירו חכמים לעבור על דברי תורה** משום חשש שיהיו כאלה שימנעו מלהציל ישראל מפני רצונם הטבעי להיות בביתם ולא במקום אחר... אנו אין בכוחנו להתיר משום כך איסורי תורה, נראה בזה (בחזרה על ידי נהג גוי) להקל... אבל על כל פנים לא איסורי תורה.

הקדמה:

עיסוקו של חייל בביטחון ובהצלת ישראל מיד צר מעלה גדולה לו, והוא דוחה את השבת. לא רק הפעילות המבצעית עצמה דוחה את השבת, אלא אף הפעולות הנדרשות בכדי לאפשר זאת, כנסיעה למקום הפעילות, דוחה את השבת. בגיליון זה נעמוד על כך, שלעיתים אף החזרה מהפעילות, כלולה בהיתר זה, בכדי שלא ימנע מיציאה לפעילות כזאת בעתיד.

שאלה: מה דינו של מפקד שהוקפץ לבסיס בשבת וכן חייל שיצא לפעילות בשטח מרוחק לאחר שסיימו את הפעילות, האם הם צריכים להישאר באותו מקום או שמותר להם לחזור למקומם?

א. מקור הדין

אסור לאדם לצאת מ'התחום' בשבת, כלומר, אסור להרחיק יותר מאלפיים אמה מהיישוב בו הוא נמצא. אם אדם יצא בטעות או באונס מחוץ לתחום, אסור לו לזוז ממקומו (לפי התנאים המבוארים בשולחן ערוך אורח חיים סימנים תה-תו). שונה מכך דינו של אדם שהותר לו לצאת מתחום שבת, כפי שנאמר במשנה:

משנה מסכת עירובין פרק ד משנה ג:

כל היוצאים להציל חוזרין למקומן.

ובטעמו של דבר, כתב הרמב"ם:

רמב"ם הלכות שבת פרק ב הלכה כג:

כשיצילו את אחיהן מותר להן לחזור... **כדי שלא להכשילן לעתיד לבוא.**

❖ **הסבר, מהו המכשול העתידי העלול להיווצר אם היוצאים לא יחזרו למקומם?**

הגמרא מבררת את פרטי הדין:

תלמוד בבלי מסכת עירובין מה עמוד א:

תנן: הבא להציל מן הגייס ומן הנהר ומן המפולת ומן הדליקה הרי הן כאנשי העיר, ויש להן אלפים אמה לכל רוח. ותו לא? והא אמרת: כל היוצאין להציל חוזרין למקומן, אפילו טובא (משמע שמותר לחזור אפילו יותר מאלפיים אמה)? אמר רב יהודה אמר רב: **שחוזרין בכלי זיין למקומן** (חוזרים רק אלפיים אמה, ומה שכתוב שחוזרים למקומן בא להשמיע שחוזרים עם כלי הנשק). כדתניא: בראשונה היו מניחין כלי זיינן בבית הסמוך לחומה, פעם אחת הכירו בהן אויבים ורדפו אחריהם, וכנסו ליטול כלי זיינן, וכנסו אויבים אחריהן. דחקו זה את זה, והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו אויבים. באותה שעה התקינו שיהיו חוזרין למקומן בכלי זיינן. רב נחמן בר יצחק אמר: לא קשיא; **כאן שנצחו ישראל את אומות העולם, כאן שנצחו אומות העולם את עצמן** (את ישראל).

להלכה נפסקו שני תירוצי הגמרא:

שולחן ערוך אורח חיים סימן תז סעיף ג:

כל היוצאים להציל נפשות ישראל מיד עובדי כוכבים או מן הנהר או מן המפולת, יש להם אלפים אמה לכל רוח ממקום שהצילו בו. ואם היתה





במכונית דכל עיקרה כרוכה באיסור מלאכות כי נראה מתוך הגמרא שבזה כבר מספיק שלא תהא מכשילן. אכן בדורנו יש מקום קצת לדון להתיר יותר. כי נראה **שענין זה של נמצאת מכשילן לעתיד לבוא אינו דבר קבוע אלא הוא ניתן לשנוי על פי מצב הדור**... אם נטיל עליהם את הדיון כפי שהוא שיצטרכו להשאר לבדם באותו מקום שהגיעו לשם לשם פקוח נפש... הרי על כל פנים זה יחליש אצלם את הרצון לשמש בתפקיד מעין זה ונמצאת מכשילן. על כן לעניות דעתי יש מקום להשתמש בהיתר זה של אתה מכשילן לעתיד לבוא יותר ממה שהשתמשו בו חז"ל בדורם.

בדומה לכך כתב הגר"א וייס, אך סייג שיש לעשות כל מאמץ להימנע מחילול שבת כזה:

שו"ת מנחת אשר חלק ב סימן מ:

עין עוד בספר אורחות רבינו חלק א הלכות שבת אות ריג (ש)הביא בשם הקהילות יעקב משמיה דמרן החזון אי"ש להתיר לרופא לחזור לביתו ברכבו משום סברה זו... ומסתבר שהדבר תלוי במציאות שבכל דור ודור, ובזמננו ברור שאם יצטרכו מתנדבי הצלה לשהות שעות רבות רחוק מביתם ללא תנאים ולהשאיר את משפחותיהם לנפשן בשבת ויו"ט בודאי לא יתנדבו ואתה מכשילם לעתיד לבוא... שמעתי מפי ת"ח גאמן ששמע מבעל דבר, שאשה אחת רופאה שומרת תורה ומצוות שהיתה נוסעת ברכבה בשבת לטפל בחולה שיש בו סכנה וחוזרת לביתה ברגליה, ופקד עליה מרן הגרי"ז מבריסק בכל תוקף לחזור לביתה ברכבה ואסר עליה לחזור ברגל. ונימוקו עמו דלא ימלט דהחלטתה אם יש צורך לנסוע לטפל בחולה תושפע בתת מודע מן הקושי והטורח לחזור ברגל ממקום רחוק, ומשום כך חובה עליה לחזור ברכבה משום פקוח נפש... ונראה להלכה, דכאשר אי אפשר בעניין אחר ויודעים אנו שאם לא יתירו למתנדבים לחזור לביתם לא יהיה מי שיתנדב לעבודת ההצלה בשבת, יש מקום להתיר... אך בודאי ראוי להשתדל בכל דרך ובכל עוז השתדלות מרובה ומאומצת למצוא פתרון אחר לבעיה זו למען קדושת השבת וכבודה, וכפי שנעשה בכמה מקומות שיש נהג גוי וכן ראוי לעשות.

❖ **חשוב, האם יש הבדל בין מתנדב לאדם שעבודתו בכך?**

❖ **חוה דעתך, באלו אופנים יש להתיר חזרה מפעילות בשבת לאיש קבע, אף שהדבר כרוך באיסור תורה?**

ד. הלכה למעשה

כך נפסק בספרנו תורת המחנה חלק ב פרק לו תשובה ה:

א. מפקד שהוזעק מביתו בשבת לצורך מבצעי, רשאי לעבור על איסורי דרבנן בכדי לשוב לביתו. על כן מותר לצורך זה לנסוע עם גוי למרחק הקטן מכ"ב ק"מ, ובמקום הצורך ניתן לסמוך על שיטות המקלים שאף יציאה למרחק גדול יותר אינה אסורה מן התורה, ולנסוע עמו למרחק גדול יותר.

ב. אין להסתמך על דעות יחידניות ולעבור על איסורי תורה בכדי לחזור לביתו עם תום הפעילות, למעט מקרים חריגים ביותר (כדוגמת העדרות ממושכת העלולה לפגוע בשלמות התא המשפחתי) ותוך היוועצות ברב היחידה.

ג. על דרך זו, מעיקר הדיון על חיילים שסיימו פעילות מבצעית בשבת, להישאר לשבות במקום הבטוח הראשון שיגיעו אליו, אלא אם כן ישנם שיקולים מבצעיים נוספים, כגון מצד שחזרתם או החזרת רכבם או צידם חיוניים לצרכי כוונות, תחקיר דחוף, ביצוע מטלות מבצעיות נוספות או היערכות לקראתן.

❖ **לדעת הגרש"ז אויערבך, באר מדוע הותר ללוחמים להחזיר את כלי הנשק אפילו דרך רשות הרבים (באיסור תורה), אך לא הותר להם לחזור לביתם המרוחק יותר מאלפים אמה?**

על דרך זו פסקו רבים מפוסקי דורנו, וכן כתב בשו"ת ציץ אליעזר:

שו"ת ציץ אליעזר חלק ח סימן טו משיבת נפש פרק ז:

משום טעמא דשלא להכשילן לעתיד לבוא לא התירו כי אם איסורים **מדרבנן כטלטול הכלי זיין והליכה חוץ לתחום אבל לא איסור דאורייתא**... וחם מלהזכיר בזה (להתיר איסורי תורה בשביל) לחזור, פן חס וחלילה יהיה לבזוז להתיר חילול שבת עיין שם.

❖ **מהו ההבדל העקרוני שבין הציץ אליעזר לבין המנחת שלמה בהבנת ההיתר של טלטול הנשק?**

ג. חזרה הכרוכה באיסורי תורה

כמה מפוסקי דורנו, הורו שניתן להתיר איסורי תורה עבור היוצאים להציל, וכך כתב הגר"מ פיינשטיין:

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן פ:

החשש דשמא יתרשלו לילך לפקוח נפש אף שהוא חשש קטן ראוי לחוש לו יותר דהרי מחללין שבת לפיקוח נפש אף על חשש קטן טובא ... חזרה בכלי זיין הוא חדוש גדול... מותרין לחזור (בכלי זיין) להעיר אם יצאו משם לצורך ההצלה, **אף שיעברו על איסור הוצאה והכנסה וטלטול ד' אמות ברשות הרבים**, אף שלפי האומדנא (הערכה) ליכא סכנה כשישארו שם.

עוד ביאר האגרות משה לשיטתו, באלו אופנים התירו לחזור גם יותר מאלפיים אמה, ובאלו אופנים אסרו זאת:

שו"ת אגרות משה שם:

החלוק הוא דבנצחו ישראל ממש היינו שיד ישראל תקיפה... אך אירע באיזה מקום נפלו נכרים ובאו ממקום אחר והצילו, חוזרין למקומן אף שרחוק. משום שבאופן כזו ידעו שלא יצטרכו להיות שם הרבה... וכאן איירי כשנצחו אומות העולם דיושבין במדינה שאין המלך מקפיד על זה שהנכרים נופלים על ערי ישראל... אין הנכרים שנפלו יראים שאם כן הרי יותר היה להם לחשוב שיצטרכו לשהות הרבה, דלכן אסור לחזור למקומן כשהשם יתברך עזר להם והצילו בזמן קצר אין חוזרין למקומן אלא נותנין להם אלפים לכל רוח... באלו הצלות שלא ידוע כמה זמן שייך שימשך.. כיון שידעו מזה ומכל מקום באו... אף שידעו דהוא מלאכה קשה ואפשר שתמשך זמן גדול הרי לא יתרשלו גם כשהיו אסורין מלחזור כשנגמרה מלאכת ההצלה ... אם הוא הצלה כזו שידוע היה שהוא רק לזמן קצר... אם נאסור לחזור למקומו יש לחוש להתרשלות שבזה התירו סופן משום תחלתן.

❖ **מהי ראייתו של האגרות משה, וכיצד הוא מתמודד עם הקושייה מאלפיים אמה?**

רוב הפוסקים חלקו על דברי האגרות משה, וביארו שבגמרא משמע שאין היתר אפילו לצאת מאלפיים אמה לצורך חזרה. עם זאת, כתב הגר"ש ישראל:

שו"ת עמוד הימיני סימן יז:

ההיתר הזה לא מצינו אלא לחזרה בתוך התחום או כשתחומים מובלעים ולא יותר מזה. כמו כן אין היתר אלא לחזור ברגל אבל לא

